

RUDOLF MEDEK (1890 – 1940)

Pracovní list úroveň C

VÁLKA, KTERÁ ZRODILA I KRÁSU

První světová válka (1914-1918) byla do té doby nejkrvavějším vojenským konfliktem. O utrpení, které lidem přinesla, vypovídá několik proslulých děl světové literatury. Za všechny připomeňme romány Na západní frontě klid E. M. Remarqua nebo Sbohem, armádo E. Hemingwaye.

V české literatuře se v souvislosti s první světovou válkou objevuje specifický žánr, tzv. legionářská literatura. Název legionáři se užívá pro československé vojáky, kteří bojovali za nezávislost Československa v zahraničním vojsku (Rusko, Srbsko, Francie, Itálie). Jednalo se buď o Čechy a Slováky, kteří už před válkou pobývali v zahraničí, nebo o zajatce a dezertéry z rakousko-uherské armády, do níž museli Češi a Slováci po vyhlášení mobilizace narukovat.

Také spisovatel Rudolf Medek (1890-1940) odjel do první světové války v uniformě rakouského vojáka. Ale hned pár měsíců po příjezdu na frontu přeběhl do ruské armády. V československých jednotkách v Rusku zůstal po celý zbytek války. Už na frontě začal psát o válečných událostech a válka zůstala hlavním tématem jeho tvorby po celý zbytek života.

- **Srpen 1914**

V krvavé vřavě dusí se svět,
řvou děla, krok armád zní temně –
Ty mlčíš... Ty nesmíš promluvit...
Ty nesmíš dýchat... Ty nesmíš žít...
Národa tvého junácký květ –
v cizáckých službách jde potupně mřít...
Jak je ti, česká země?

MEDEK, Rudolf, JUSTL, Vladimír, ed. a MEDEK, Ivan, ed. *Odvrhnutý básník*.
Praha: Torst, 2002. Edice poezie; sv. 50, str. 25.

1. *Kterými slovy autor popisuje válku?*

2. *Kterými prostředky líčí postavení českých zemí na počátku války?*

- **Syn člověka (úryvek)**

Ale jednoho večera, když půlměsíc zašel, vyšlo několik ruských vojáků ze zákopů; a plížili se dobří molodci břinčivými dráty naproti k nepříteli. Co u něho chtěli – kdo poví? Ti, kteří se vrátili, vypravovali u polního soudu, že šli na zvědy. Naproti tomu soud tvrdil, že žádný ruský důstojník by neposlal na zvěd proti Turkům výhradně samé musulmany.

Nechť je tomu tak či onak: jeden z nich se nevrátil.

Zůstal viset na drátech s prostřelenou hrudí. Turci nechtějí jeho ani ostatních musulmanů. Slyšeli zvonit dráty – pročež: pal!

Zůstal viset na drátech.

Viděli jeho mrtvolu z obou stran. A z obou stran *skrze ni* stříleli na sebe vojáci – nepřátelé. (...)

Proč učinil trudné kroky vstříc musulmanům tento musulman, nebohý, nešťastný synek?

Synek... Syn – člověka...

MEDEK, Rudolf. *Voják a Bůh Dionýsos*. 2. upravené a rozšířené vyd. Praha: J. R. Vilímecký, 1931, str. 91-2.

Vysvětlivky: *molodci*, v j. č. moloděc – z ruštiny, chlapík
musulman – muslim

1. *Převyprávěj svými slovy vyprávěný příběh.*

2. *Odkud převzal Medek spojení „syn člověka“? Proč je v povídkce použil?*

- **Maryla (úryvek, kráceno)**

Vypravěč, československý voják, hovoří o své návštěvě polského města Krakow v roce 1930. V hospodě, kde večeřel, jej obsluhovala dívka jménem Maryla. Vypravěče upoutal jak

její půvab, tak její viditelný strach z vojáků. Marylin adoptivní otec, sám bývalý voják, mu později svěřuje jejich příběh.

Vím jen to, že za ústupu ruských vojsk, a už hezky hluboko za postupujícími řadami Rakušanů a Němců, přišel jsem jako invalida do rozbitého městečka, kde jsem se usídlil v dolejší místnosti jakž takž zachované školy. Tam mne poprvé uvítala svým pláčem – robátko několikaměsíční. Zavinutá v plenkách a v jakýchsi hadrech, odložené dítě. Zanechali je tam vojáci, kteří tudy prošli, Rusové nebo Rakušani, zanechala je tam matka, kterou vojáci, ti nebo oni, odvěkli nebo zabili? Nic nevím. Nevím, kdo byla její matka, nevím, kdo byl její otec. Nic nevím. Vím jen, že mi ji přinesla válka....

Maryla nemá ani otce, ani matky – ji zrodila válka. A přece, hleďte, jaká je to krasavice! Válka byla hrozná, ale zrodila mi krasavici, potěchu mých starých očí a pomoc mým starým rukám, které ji nosily, hýčkaly, uspávaly. (...) Na zdraví Maryly, která je krásná, přestože ji zrodila doba hrůzy, děsu a zkázy! Hle, válka, která zrodila i krásu...

MEDEK, Rudolf. *Voják a Bůh Dionýsos*. 2. upravené a rozšířené vyd. Praha: J. R. Vilímek, 1931, str. 126-9.

1. *Kdo je Maryla, jaký je její osud?*
2. *Co přinesla válka starému muži? Jak jeho vyprávění koresponduje s názvem tematického celku „Válka, která zrodila i krásu“?*

SHRNUTÍ:

Jaké podoby má válka v ukázkách z Medkovy tvorby?

2. V SOUKOLÍ RUSKÉ REVOLUCE

Roku 1917, uprostřed světové války, došlo v Rusku k sérii revolucí. Po masivních demonstracích v únoru 1917 byl car Mikuláš II. donucen vzdát se trůnu (15. 3. 1917¹). Rusko se stalo republikou, připravovala se ústava, svobodné volby. V dubnu 1917 se vrátil z exilu Vladimír Iljič Lenin (1870-1924). Pod jeho vedením začali připravovat státní převrat tzv. bolševici². Svou revoluci zahájili 7. 11. 1917 v Petrohradě.

¹ dle gregoriánského kalendáře

² bolševici, původně radikální frakce sociálních demokratů, se jako samostatná politická strana ustavili 1912 (sociálně demokratická dělnická strana (bolševiků))

Následně v Rusku vypukla občanská válka. Aby na ni měl dostatek síly, uzavřel Lenin v březnu 1918 mír s Ústředními mocnostmi a Rusko ukončilo svou účast ve světové válce.

V této svízelné a nepřehledné situaci velitel československého zahraničního odboje T. G. Masaryk rozhodl, že se čs. vojáci mají přepravit po Transsibiřské magistrále do přístavního města Vladivostok a odtud loďmi na západní frontu. V dané době se jim to ale nepodařilo, neboť bolševická vláda měla jiný záměr. Došlo k ozbrojenému konfliktu mezi čs. legionáři a probolševickými silami. Mezitím bylo vyhlášeno Československo (28. 10. 1918) a podepsáno příměří, které ukončilo světovou válku (11. 11. 1918). Českoslovenští legionáři ale zůstali na Sibiři a většina z nich se domů vrátila až roku 1920. V témže roce bolševici vyhráli občanskou válku a převzali kontrolu nad Ruskem.

Rudolf Medek byl přímým svědkem zvrátů ruské revoluce. To, co v tu dobu viděl a zažil, natrvalo formovalo většinu jeho politických názorů a postojů.

- **Opojná svoboda (květen 1917)**

Dnes však, v druhém měsíci revoluce, bylo všecko doslova opilé „svobodou“. Byla to opravdu na krátký čas v Rusku a snad v celém lidstvu zvláštní, nepopsatelná chvíle, kdy zde měli lidé nejvyšší snad dosažitelný pocit svobody. Nebylo tyranie ani carské, ani demokratické, ani bolševické. A nutno říci, že nebylo ani anarchie; vlaky a tramway přece jezdily, restauranty byly plny lidí a plny i vybraných jídel, muži vozili obilí do měst. (...)

Hle, co dokázala a co nám dala svoboda, „revolucija“! Vypadá to, jako když z těch lidí nikdo nepracuje, ale přece jí a pije, má kde a s kým spát. Je to všeobecné národní „gulánije“ (veselice), a to, prosím, každodenní. Kdežpak dříve! Za „starého režimu“!

Jak dlouho tohle gulánije může trvat? Maně se ptá člověk, který se sice raduje s radujícími, ale který ví, co je to starost.

MEDEK, Rudolf. *Pout do Československa: válečné paměti a vzpomínky z let 1914-1920. 4, V zajetí ruské revoluce.* Praha: J. Otto, 1934, str. 10-12.

1. *O které revoluci se v ukázce mluví?*
2. *Jak se podle autora lidé v revolučním Rusku chovají?*
3. *Sdílí autor jejich pozici?*

- **Rudé ultimatum (květen 1918)**

Vojáci četli telegram Maxův. Ne, ne, ne, nechtěli, nemohli uvěřit. (...) „Všem československým plukům! ... Ruská republika dává vám poslední příležitost rozhodnout se: kdo chceš bojovat, vstup do československých částí rudé armády, kdo chceš pracovat, vstup do pracovních oddílů – všichni se stanete ruskými občany, se všemi právy a výsadami. Kdo z vás nerozhodne se ani pro to, ani pro ono, bude nepřítelem Ruské republiky a jako s takovým bude jednáno...“

Ale vždyť jsme přece chtěli do Vladivostoku, šeptaly hlasy. Vždyť nám to slíbili. Vždyť to s námi smluvili. Vždyť nám o nic jiného neběželo. Ať nám dají pokoj! Proč bychom se měli stát ruskými občany, když si chceme vybojovat občanství československé! Proč bychom měli vstoupit do rudé armády a jezdit po celém Rusku „usmiřovat“, když už jsme vstoupili do československé armády a chceme domů, do Čech, na Moravu a do Slezska, na Slovensko? Nezajímají nás červení ani bílí, jsme bíločervení a chceme odtud, odtud, odtud ... z pachu krve a dýmu, z chaosu, který sice rodí hvězdu, ale s níž kape na celý svět jen krev, zrada, podlost, nečestnost, lhavost, švindl ... a to pěticípý...

MEDEK, Rudolf. *Mohutný sen. Legionářská epopej*. 1. vydání v exilu. Curych: Konfrontace, 1980, str. 171-2.

Vysvětlivky:

...*telegram Maxův* (ř. 1): Maxa byl jedním z politických vůdců čs. vojsk na Rusi. Byl zajat bolševiky a pod pohrůzkou zastřelení donucen podepsat citovaný telegram.

...*jezdit po celém Rusku „usmiřovat“* (ř. 9): Výraz „usmiřovat“ v žargonu bolševiků znamenal potlačit vojensky vzpouru obyvatel.

Nezajímají nás červení ani bílí (ř. 11): Probolševická armáda dostala název Rudá, její příslušníci se také nazývali rudí nebo červení; protibolševické síly se označovali jako bílí.

...*jsme bíločervení* (ř. 11): Čs. legionáři v Rusku nosili bíločervenou stužku jako symbol své vlasti. Modrá byla do státních barev přidána později.

1. *Co sděluje ruská bolševická vláda československým vojákům prostřednictvím telegramu?*
2. *Jak reagují českoslovenští vojáci?*
3. *Jak je v ukázce vyobrazen komunistický režim?*

- **Českoslovenští bohatýři (červenec 1919)**

Během cesty ze Sibiře do Československa roku 1919 se Medek v Mandžusku seznamuje s klavírním virtuosem Andrejem Vladimírovičem, ruským exulantem. U večere diskutují o tom, zda čs. legie mohly zachránit Rusko před komunisty.

„Hledte, příteli,“ pokračoval tiše, „ (...) Vás bylo v Sibiři, jak povídají, 55.000 mužů. Víte, že 120 000 000 ruských lidí čekalo od vás, hrstky, svoji spásu? Takoví jsme my. Vypravoval mi kterýsi váš Čech, kterak v jedné vesnici na Volze mužáci vybrali nejučtější dobytče, na vozy naložili pecnu chleba, mouky, másla, vajec a vyšli za zpěvu písní pod kostelními korouhvemi a za vedení popa baťušky do blízkého ležení Čechoslováků na železnici, aby se hluboce poklonili jejich náčelníkovi a poděkovali mu za osvobození od jha „bolševických Antikristů“. Zde jest co činiti s náboženským projevem. 120 000 000 věřilo jako v zázračnou ikonu Bohorodice Tverské v spasitelný příchod 55 000 bohatýřů. Všichni věřili – a nikdo ani prstem nehnul.“

MEDEK, Rudolf. *Do nejkrásnější země světa*. Praha: Moderní nakladatelství E. K. Rosendorfa, 1922, str. 19.

Vysvětlivky:

Ikona Bohorodice Tverské: ikona – v pravoslavných církvích náboženský obraz s vyobrazením svatých; bohorodice – Panna Marie; Tver – starobyle ruské město, centrum Tverské oblasti.

1. *Jak podle této ukázky vnímali Rusové čs. vojáky v době jejich vítězných bojů s bolševiky?*
2. *Co naznačuje text o možnosti Čechoslováků zvrátit vývoj událostí v Rusku?*

- **Demokratická armáda? (říjen 1918)**

Plukovník Švec je historickou postavou a stejnojmenné Medkovo drama je inspirováno jeho skutečným životním příběhem. Tento zprvu velmi oblíbený velitel čs. legií je při ústupu na východ svědkem demoralizace svých jednotek. Po vzoru ruských revolučních vojsk si vojáci přejí spolurozhodovat. Konflikt vyvrcholí, když odmítnou splnit Švecův rozkaz k nástupu do boje. Plukovníkův sluha pan Kódl (také historická postava) komentuje situaci.

PAN KÓDL (*který seděl sklesle na stupních vagonu*): (...) No, vědí, pane Švec, von je to zatracenej osud, říct někomu: Tady budeš velitelem – ale ne moc, tady budeš poroučet – ale ne moc, poněvadž, to víš, vono je to sice vojsko, ale demokratický. A co já vím, vojsko je vojsko, rota je rota, baťák je baťák, kulomet je kulomet – a demokracie, svoboda, samostatnost a já nevím co, to je teprve to, co to vojsko vyhraje nebo třeba i prohraje. A to je právě ta zatracená věc, že jedny lidi maj vést to vojsko do boje – a druhý lidi tady mezi vojákama zas choděj, a naříkaj, jaká je to prej hrůza, ten boj a to prolévání krve... A to maj u nás všude a ve všem, tenhle divnej galimatiáš v mozkovicích, kerej nám nakonec nedá, abysme jednu věc udělali pořádně a na plnejch sto procent.

MEDEK, Rudolf. *Poručík Švec, dějství třetí (Aksakovo)*, http://cs.wikisource.org/wiki/Plukovník_Švec [20. 7. 2014], stránky nečíslovány.

1. *Jaký názor vyslovuje v ukázce pan Kódl?*
2. *Co si o problému myslíte Vy? Může být armáda demokratická, nebo ke svému fungování potřebuje přísnou disciplínu?*

SHRNUTÍ:

Na základě četby předchozích ukázek a znalostí historie vysvětlete Medkova slova z července 1919.

A potom, na jaře 1917, vše náhle jako splašená trojka se kamsi řítí, v jakési neznámo po nepřehledné stepi krve, smrti a hladu.

A konečně i my...

Chtěli jsme splatit Rusku velikým činem životelnou nadějí, již z něho čerpalo naše plémě po věky.

Vím nyní, že je konec. Že došly síly.

MEDEK, Rudolf. *Do nejkrásnější země světa*. Praha: Moderní nakladatelství E. K. Rosendorfa, 1922, str. 14.

3. JIZVY

Léta strávená v Rusku vytvořila z Rudolfa Medka vojáka, veřejně činného člověka, legionářského barda a novináře. Jeho život a tvorbu však poznamenaly také jiné události, rodinného i společenského charakteru. Jak už to u umělců bývá, nejintenzivněji reagují na skutečnosti bolestné, které zanechávají jizvy na duši.

S pomocí medailonu Rudolfa Medka určete, ke kterým událostem, jež ovlivnily Medkův život a tvorbu, se vztahují jednotlivé ukázky.

I.

- **Rudolf Medek: Matky (nepublikovaný esej)**

Ejhle, matka. Říkal jsem si a chodil celé dny jako v opojení. Objevil jsem zde, v bezprostřední blízkosti, těsně u svého zhrblého mužského srdce, nesmírný zázrak této země: mateřskou lásku. A velická útěcha stoupala odsud k mé duši. Věděl jsem nezvratně: tak mne milovala, takto by mne bývala milovala.“

MEDEK, Rudolf. *Matky*. Nepublikovaný strojopis. Literární archiv Památníku národního písemnictví, fond Rudolf Medek, 1090.

II.

Rudolf Medek: Píseň (ze sbírky *Láska a smrt*, 1925)

Neumřela dívka, ale spí.

A že luční kvítí trhávala,

V chrpách, v obilí se schovávala,

Z rozmarné své skrýše houkávala:

Kde jsi? Tady!

Květiny, jež měly ji rády

Její příkrov zdobí.

Neumřela dívka, ale spí.
Proto tyto květy nevadnou,
Nestůňou a nechřadnou.
Čekají, až přijde v noční chvíli,
Kdy vysoko svítí měsíc bílý,
By je pohladila, usmála se na ně,
Věnečkem z nich ozdobila skráně.
Neboť dívka neumřela, spí!
A když spíte vy, zas ona bdí.

A když spíte vy, zas ona bdí
U těch našich smutných prázdných loží.
Naše duše tiše provádí
Po lučinách květných země boží.
A že tohle tajemství pak víte
S úsměvem se tichým probouzíte.
Neumřela dívka, ale spí!

MEDEK, Rudolf. *Láska a smrt: verše intimní*. Praha: Dr. Ot. Štorch-Marien, 1925. Ed. Aventinum, sv. 107, str. 48.

III.

A) Rudolf Medek v Národních listech 28. 9. 1938

... vy páni světoví diplomaté. Dívali jste se s cynickým úsměvem na hrozný pád tohoto nad jiné hrdinského lidu... Donutili jste nás k potupě, jíž není rovno v dějinách: že jsme bez boje a s armádou v čele museli odevzdat svá tisíciletá území. I ti Habešané se svými oštěpy a štíty měli možnost bránit svoji africkou vlast. Nám jste svým diktátem vzali i toto právo.“

Citováno podle: KOCOUREK, Katya, *Čechoslovákista Rudolf Medek: politický životopis*. Praha: Mladá fronta, 2011, str. 197.

B) Eva Medková: Slaviček a Medek v mých vzpomínkách (nepublikováno)

Vysoko nad vodami Vltavy se tyčí moderní široká stavba – vy nemyslete na márnice, myslíte jen na široký a nepřetržitý proud života, který se k vám valí ze všech stran nedbaje výstrah. A to byla Bulovka, tiché vysoko nad městem ležící město, jež přijímalo do svých sednic, mezi své bílé stěny ty, kterým život byl únavou a tíhou.

MEDKOVÁ, Eva. *Slaviček a Medek v mých vzpomínkách*. Nepublikovaný strojpis.
Literární archiv Památníku národního písemnictví, fond Rudolf Medek, 1090.

RUDOLF MEDEK (1890 – 1940)

© Spolek ČŠBH. Licence CC BY-NC-ND <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/> Projekt byl podpořen Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy v rámci dotačního Programu na podporu činnosti nestátních neziskových organizací působících v oblasti předškolního, základního a středního vzdělávání v roce 2014.